

SKILAKO IŠ KARIJANDOS LIUDIJIMAI IR FRAGMENTAI (BNJ 709)

VILIUS MĖDŽIUS

Įvadas. Skilakas iš Karijandos (VI a. pr. Kr. pirma pusė) yra pirmųjų raštu paliudytų Graikijos žinių apie Indiją autorius¹. Pasak Herodoto, prieš pat Indo slėnio aneksiją (~510 pr. Kr.) Persijos valdovas Darėjas pasiuntė jį į, galbūt žvalgybinę, kelionę po Indo slėnio regioną. Atrodo, kad Skilakas pats buvo nukeliavęs iki Indo upės, leidosi į žemyn, pasiekė Arabijos jūrą ir plaukdamas palei pakrantę savo kelionę užbaigė Raudonojoje jūroje (žr. T3a). Jis buvo palikęs savo kelionės aprašymą – *periplą*², tačiau šis veikalas mūsų dienų nepasiekė. Išliko tik saujelė fragmentų ir liudijimų kitų autorių darbuose, tarp kurių tiesioginių citatų yra vos pora. Skilako *periplas* turėjo būti vienas ankstyviausių graikiškos prozos kūrinių (daugiau žr. T2a, b kom.). Daugiau apie šio autoriaus biografiją beveik nieko nežinome. Nors rašė graikiškai, sprendžianti iš vardo ir kilimo vietos (Karijanda), jis buvo karas³. Jei Skilakas iš tiesų buvo veikalo *Apie Herakleidą, mīlasiečių karalių* autorius (daugiau žr. T1 kom.), tai reikštų, kad nors ir tarnavo persų karaliui, bet jonėnų sukilime prieš Persijos imperiją jis palaikė būtent karų-jonėnų pusę⁴.

Senovės graikų raštijoje Indija įprastai buvo vaizduojama kaip tipiška pasaulio pakraščio žemė – tolimas, egzotiškas kraštas, kupinas stebuklų,

¹ Publikacija parengta vykdant Lietuvos mokslo tarybos finansuojamą projektą pagal priemonę „Studentų tyrimai semestru metu 24/25“ (sut. Nr. P-ST-24-169).

² *Periplas* (pažod. „apiplaukimas“) – ankstyvasis istoriografinės graikų prozos žanras. Tai kelionės laivu, aplankytų uostų ir atstumų tarp jų, matytų kraštų ir jų gyventojų aprašymas. Kelionės žeme periplo atitikmuo – periodas (περίοδος; „keliaavimas aplink, apėjimas“), dar vadinamas periegeze (περιήγησης; „apvedimas“).

³ Karai – Karijos, regiono Mažosios Azijos pietvakariuose, gyventojai, kalbėję karų kalba, priklausiusia indoeuropiečių kalbų šeimos anatolių šakai.

⁴ Philip Kaplan, „Skylax of Karyanda (709)“, in: *Brill's New Jacoby*, edited by Ian Worthington, Goettingen: Brill Online, 2009, p. 20.

neįprastų gamtos reiškinių ir keistų būtybių. Toks Indijos vaizdinys atspindėjo senovės graikų mitinį ir simbolinį geografinio atokumo suvokimą. Kitoniškumas pasaulio pakraščio žemėse persmelkdavo visas patiriamojo pasaulio dimensijas – tai žemės, kuriose gamta ir žmogus peržengia įprastas helenų pasaulio normas. Nors pasaulio pakraščių mistifikavimo ir mitifikavimo tendencija būdinga jau ir archajinei graikų poezijai, Indija į jos geografinę aprėptį nepateko⁵. Būtent Skilakas iš Karijandos, iš esmės dėl Harpokrationo (F6), Filostrato (F7a) ir Tzetzo (F7b) liudijimų, antikinėje tradicijoje buvo matomas kaip pirmasis rašytojas apie rytinio pasaulio pakraščio stebuklus⁶. Mūsų turimos žinios tradicijai neprieštarauja. Skilako minimos fantastinės žmonių rūšys (pigmėjai, šešėliapėdžiai, vienaakiai ar ilgalgiai) vėliau tapo Indijos, kaip rytinio pasaulio pakraščio, *topoi*, kuriuos perėmė ir kiti autoriai. Šiai, rašytojų apie Indijos stebuklus, grupei priskirtini ir vėliau rašę Herodotas, Ktesijas iš Knido, Megastenas, Plinijus Vyresnysis ir kt. Dėl atokios geografinės padėties ir, ko gero, panašaus klimato, antikiniuose šaltiniuose Indija dažnai vaizduojama itin panašiai kaip Etiopija, o kartais šie kraštai net dalinasi identiškais vaizdiniais.

Antikoje Skilakui Karijandiečiui buvo priskiriama ir daugiau veikalo, kurių dalis neabejotinai yra rašyti ne jo (daugiau žr. T1 kom.). Publikacijoje teikiami išlikę liudijimai ir fragmentai, vienaip ar kitaip susiję su Skilaku Karijandiečiu ir jo kelionės aprašymu. Liudijimai ir fragmentai originalo kalba pateikti iš ir sunumeruoti pagal *Brill's New Jacoby* skaitmeninį leidimą (BNJ, nr. 709)⁷. Prieš numerį esanti santrumpa T nurodo liudijimą (*testimonium*), F – fragmentą (*fragmentum*). Publikacijoje teikiamas šaltinis originalo kalba, vertimas ir liudijimo ar fragmento komentaras.

⁵ Klaus Karttunen, *India in Early Greek Literature*, Helsinki: PunaMusta, 1989, p. 103–108, 131.

⁶ Philip Kaplan, *op. cit.*, kom. F6.

⁷ *Brill's New Jacoby Online*, in: http://www.brillonline.nl/subscriber/entry?entry=bnj_a709.

SKILAKAS IŠ KARIJANDOS

LIUDIJIMAI IR FRAGMENTAI

T1. Suda (X a.) s.v. Σκύλαξ

Καρυανδεύς (πόλις δ' ἐστὶ τῆς Καρίας πλησίον Ἀλικαρνασσοῦ τὰ Καρύανδα)· μαθηματικὸς καὶ μουσικός. Περίπλουν τῶν ἐκτὸς τῶν Ἑρακλέους στηλῶν· Τὰ κατὰ Ἑρακλείδην τὸν Μυλασσῶν βασιλέα· Γῆς Περίοδον· Ἀντιγραφὴν πρὸς τὴν Πολυβίου ἱστορίαν.

Karijandietis (Karijanda – tai Karijos polis netoli Halikarnaso). Astrologas ir mokslininkas. [Parašė] *Periplą anapus Heraklio stulpų, Apie Herakleidą, milasiečių karalių, Žemės periodą, Atsaką į Polibijaus istoriją*.

Komentaras T1. Skilakas pavadinamas daugiaprasmiu žodžiu μαθηματικός. Pažodžiui jis reiškia tiesiog „mokslinčius, mokslininkas“, tačiau (ypač bizantinėje graikų kalboje) gali reikšti ir „matematikas“ ar „astrologas“. Manoma, kad šiame Sudos įrašė painiojami du Skilakai – iš Karijandos (VI a. pr. Kr.) ir iš Halikarnaso (II a. pr. Kr.)¹. Pastarasis minimas Cicerono kaip Panaitijo draugas ir žymus astrologas (*excellens in astrologia*) (*De Div.* 2.XLII).

Tai, kad čia painiojami du ar net trys Skilakai, liudija ir Karijandiečiui priskiriami veikalai. Turint omenyje, kad Polibijus gyveno III–II a. pr. Kr., Skilakas iš Karijandos niekaip negali būti *Atsako į Polibijaus istoriją* autoriumi. Pagal chronologiją veikalo autoriumi teoriškai galėtų būti Skilakas iš Halikarnaso², tačiau tai įrodančių duomenų neturime.

Jeigu veikale *Apie Herakleidą, milasiečių karalių* omenyje turimas tas pats Herakleidas, kurį Herodotas mini kaip karų karvedį (Hdt. 5.121), tai chronologinių kliūčių Skilako iš Karijandos autorystei galbūt ir nebūtų³. Tokiu

¹ Philip Kaplan, *op. cit.*, kom. T1.

² Ivan Matijašić, „Scylax of Caryanda, pseudo-scylax, and the Paris *Periplus*: Reconsidering the ancient tradition of a geographical text“, in: *Mare Nostrum*, São Paulo, 2017, t. 7, p. 14.

³ *Ibid.*; Philip Kaplan, *op. cit.*, kom. T1.

atveju tai būtų anksčiausia graikų politinė-istorinė biografija. Kad tai buvo ankstyvosios biografijos žanro veikalas, mums liudija formuluotė *Τὰ κατὰ Ἡρακλείδην*, turėjusi reikšti kažką panašaus kaip *Pasakojimas apie Herakleidą*, lygiai kaip Herodoto formuluotė *τὰ κατὰ τὸν Τέλλον* reiškia „pasakojimą apie Telą“⁴. Vis dėlto be Sudos daugiau šio veikalo paminėjimų neaptinkama, todėl neabejotinos autorystės nustatyti negalime.

Antikiniame pasaulyje cirkuliavo veikalas, kuris Bizantijos filologams buvo žinomas kaip *Periplous tēs thalassēs tēs oikoumenēs Eurōpēs kai Asias kai Libuēs*. Jo autorystė nuo Strabono buvo priskiriama Skilakui iš Karijandos, tačiau dauguma šiuolaikinių tyrinėtojų neabejoja, kad tekstas beveik trimis amžiais vėlesnis už šio Skilako gyvenimo laikotarpį⁵. Pseudo-Skilako periplas aprašo Viduržemio ir Juodosios jūrų pakrantes, kelionę pradėdamas nuo Heraklio stulpų (dab. Gibraltaro sąsiauris) ir judėdamas ratu pagal laikrodžio rodyklę. Sugrįžęs į pradinį tašką, jis žengia anapus Heraklio stulpų ir aprašo vakarinę Afrikos pakrantę. Kadangi didžioji šio teksto dalis visgi aprašo vidinių jūrų (t. y. Viduržemio ir Juodosios) pakrantes, dalis tyrinėtojų mano, kad Sudoje minimo *Periplo anapus Heraklio stulpų* su juo tapatinti negalime⁶. Norėdami juos sutapatinti kai kurie filologai Sudos minimo veikalo pavadinime žodį *ἐκτὸς* (‘anapus’) rekonstruoja kaip *ἐντὸς* (‘viduje’). Kad rašydamas pavadinimą šaltinis arba perrašinėtojas suklydo, tikimybė, žinoma, visada yra, tačiau priešasčių taip manyti šiuo atveju neturime. Kita vertus, Skilako iš Karijandos kelionės aprašymas, kaip teigia Harpokrationas (F6), galėjo vadintis tiesiog *Periplu*, o Sudoje minimi Heraklio stulpai galbūt nurodo ne į Gibraltaro sąsiaurį, kaip būtų įprasta, o į kokią nors ribą rytuose⁷. Štai Strabonas mini, kad makedonai (t. y. Aleksandro Didžiojo kampanijos dalyviai) teigė Indijoje esant Heraklio stulpus (Strab. 3.5.6). Tačiau nereikėtų atmesti ir galimybės, kad Sudos autorius rašydamas pavadinimą nesuklydo ir vis tiek nurodė į Pseudo-Skilako periplą. Galbūt jis dėl kokios nors priežasties norėjo pabrėžti būtent tą veikalo dalį, kuri aprašo vakarines Afrikos pakrantes, o galbūt tik ją ir teturėjo.

Apie Sudoje minimą *Žemės periodą* (Γῆς Περίοδος) daug pasakyti taip pat negalime. Kaip žanras, periodas yra kelionės žeme aprašymas (kelio-

⁴ Arnaldo Momigliano, *Greek Biography: Four Lectures*, Cambridge: Harvard University Press, 1971, p. 28–30.

⁵ Ivan Matijašić, *op. cit.*; dėl alternatyvios pozicijos žr. Aurelio Peretti, *Il Periplo di Scilace: Studio sul Primo Portolano del Mediterraneo*, Pisa: Giardini, 1979.

⁶ Ivan Matijašić, *op. cit.*, p. 14.

⁷ Philip Kaplan, *op. cit.*, kom. T1.

nės žeme periplo atitikmuo), nors tam tikruose kontekstuose gali reikšti ir tiesiog žemėlapi⁸. Skilakas iš Karijandos buvo pagarsėjęs tik dėl savo kelionės upe ir jūra, tačiau nėra neįmanoma, kad jis buvo parašęs ir periodą. Vis dėlto kituose šaltiniuose minimas tik periplas, tad vien dėl šio paminėjimo periodo tvirtai jam priskirti negalime.

T2a. Strabonas (I a. pr. Kr. – I a.), 14.2.20

ἐν δὲ τῷ μεταξὺ Καρύανδα λιμὴν καὶ πόλις καὶ νῆσος ὁμώνυμος ταύτη, ἣν ὠκοῦν Καρυανδεῖς (ἐντεῦθεν δ' ἦν καὶ Σκύλαξ ὁ παλαιὸς συγγραφεύς).

O tarp jų [Mindo ir Bargilijų, – V. M.] yra Karijanda – polis, uostas ir sala tuo pačiu pavadinimu, kurioje gyvena karijandiečiai (iš ten buvo ir Skilakas, senasis rašytojas).

T2b. Steponas Bizantietis (VI a.) s.v. Καρύανδα

·πόλις καὶ λιμὴν ὁμώνυμος, πλησίον Μύνδου καὶ Κῶ· Ἑκαταῖος Καρύανδαν αὐτὴν φησι [...] ἦν καὶ Σκύλαξ ὁ παλαιὸς λογογράφος.

Polis ir uostas tuo pačiu pavadinimu, netoli Mindo ir Koso. Hekatajas ji mini kaip Karijandą. [...] Iš ten buvo ir Skilakas, senasis logografas.

Komentaras T2a-b. Suda, Strabonas ir Steponas Bizantietis nurodo skirtingas Karijandos lokacijas. Suda teigia ją esant Karijoje prie Halikarnaso (dab. Bodrumas). Strabonas Karijandą lokalizuoja tarp Mindo ir Bargilijų, tad kažkur Halikarnaso pusiasalio šiaurėje. Steponas Bizantietis sako polį esant tarp Mindo ir Koso salos, tad kažkur pusiasalio pietuose. Maža to, Pseudo-Skilakas, turbūt Strabono šaltinis, rašo, kad Karijanda yra „ir sala, ir uostas, ir polis“ (νῆσος καὶ λιμὴν καὶ πόλις) (Ps.-Sk. 99).

Ir šiandien dėl Karijandos lokacijos negalime būti tikri. Sekant Pseudo-Skilaku manoma, kad iki ~425–375 m. Karijanda išties buvo polis-sala ir tik vėliau, ankstyvajame helenizme, polio populiacija persikraustė į žemyną, kažkur, kaip teigia Strabonas (T2a), tarp Mindo ir Bargilijų⁹. Pirminė

⁸ Ivan Matijašić, *op. cit.*, p. 15.

⁹ George E. Cook and John M. Bean, „The Halicarnassus Peninsula“, in: *The Annual of the British School at Athens*, London, 1955, t. 50, p. 155–160; Pernille Flensted-Jensen, „Karia“,

Karijandos lokacija galėtų būti *Salih* sala, kur aptinkami klasikinio laikotarpio miesto griuvėsiai¹⁰. Kaip galima polio persikėlimo lokacija nurodomas šiandieninis *Türbükü* miestelis prie nedidelio ežero. Jo buvimas prie ežero yra svarbus todėl, kad kai kuriuose Strabono ir Stepono Bizantiečio rankraščiuose vietoj λιμήν ('uostas'), figūruoja žodis λίμνη ('ežeras')¹¹. Polio persikėlimas paaiškina, ką Strabonas turėjo omenyje sakydamas, kad Karijanda yra „polis, uostas ir sala tuo pačiu pavadinimu“.

Strabonas Skilaką pavadina συγγραφεύς. Siauraja prasme šis terminas reiškia „tą, kuris renka ir surašo istorinius faktus“, o plačiąja – tiesiog „rašytoją proza“ (LSJ¹², s.v. συγγραφεύς). Stepono Bizantiečio vartojamas terminas λογογράφος Antikoje taip pat turėjo dvejopą reikšmę – retorikos kontekste jis nurodė į teisminių kalbų rašytojus, o istorikų tarpe – į Herodoto pirmtakus ankstyvuosius istoriografus (pvz., Thuc. 1.21). Šiais laikais nusistovėjusi būtent pastaroji reikšmė, ja žodį vartoja ir Steponas Bizantietis (OCD¹³, s.v. λογογράφος). Formuliuotės παλαιὸς συγγραφεύς ('senasis rašytojas proza') ir παλαιὸς λογογράφος ('senasis logografas/istoriografas') pabrėžia Skilako, kaip vieno pirmųjų graikiškosios raštijos prozininkų ir istoriografijos žanro pirmtako, statusą.

T3a. Herodotas (V a. pr. Kr.), 4.44.1–3

Τῆς δὲ Ἀσίης τὰ πολλὰ ὑπὸ Δαρείου ἐξευρέθη, ὃς βουλόμενος Ἴνδὸν ποταμόν, ὃς κροκοδείλους δεύτερος οὗτος ποταμῶν πάντων παρέχεται, τοῦτον τὸν ποταμὸν εἰδέναι τῇ, ἐς θάλασσαν ἐκδιδοί, πέμπει πλοίοισι ἄλλους τε τοῖσι ἐπίστευε τὴν ἀληθείην ἐρέειν καὶ δὴ καὶ Σκύλακα ἄνδρα Καρυανδέα. (2) οἱ δὲ ὀρμηθέντες ἐκ Κασπατύρου τε πόλιος καὶ τῆς Πακτυίης γῆς ἔπλεον κατὰ ποταμὸν πρὸς ἡῶ τε καὶ ἡλίου ἀνατολὰς ἐς θάλασσαν, διὰ θαλάσσης δὲ πρὸς ἐσπέρην πλέοντες τριηκοστῶι μηνὶ ἀπικνέονται ἐς τοῦτον τὸν χῶρον, ὅθεν ὁ Αἰγυπτίων βασιλεὺς τοὺς

in: *An Inventory of Archaic and Classical Poleis*, edited by Morgens Herman Hansen, Thomas Heine Nielsen, Oxford: Oxford University Press, 2004, p. 1119–1120; Philip Kaplan, *op. cit.*, kom. T2b.

¹⁰ Pernille Flensted-Jensen, *op. cit.*, p. 1119–1120.

¹¹ Philip Kaplan, *op. cit.*, kom. T2b.

¹² Henry George Liddell, Robert Scott, Henry Stuart Jones, *A Lexicon Abridged from Liddell and Scott's Greek-English Lexicon* (toliau – LSJ), Oxford: Clarendon Press, 1984.

¹³ *Oxford Classical Dictionary* (toliau – OCD), in: <https://oxfordre.com/classics/>.

Φοίνικας τοὺς πρότερον εἶπα ἀπέστειλε περιπλῶειν Λιβύην. (3) μετὰ δὲ τούτους περιπλώσαντας Ἰνδοὺς τε κατεστρέψατο Δαρεῖος καὶ τῇ θαλάσσει ταύτῃ ἐχρᾶτο. οὕτως καὶ τῆς Ἀσίης πλὴν τὰ πρὸς ἥλιον ἀνίσχοντα τὰ ἄλλα ἀνεύρηται ὅμοια παρεχομένη τῇ Λιβύῃ.

Didelė dalis Azijos buvo atrasta Darėjo. Norėdamas sužinoti kur Indo upė (tai antra upė, kurioje gyvena krokodilai) išsilieja į jūrą, jis pasiuntė laivais tuos, kuriais pasitikėjo, kad sakys tiesą, taip pat ir Skilaką – vyrą iš Karijandos. Pajudėję iš Kaspatiro polio Paktijo žemėje, jie plaukė upe link rytų ir saulėtekio [krypties] į jūrą; o tada jūra plaukdami link vakarų trylika mėnesių jie pasiekė vietą, iš kur Egipto karalius finikiečius, apie kuriuos pasakojau anksčiau, pasiuntė apiplaukti Libiją. Po to, kai jie apiplaukė [krantinę], Darėjas pavergė indus ir naudojosį ta jūra. Šitaip buvo atrasta, kad Azija, išskyrus tas žemes, kurios plyti kylančios saulės pusėje, tarp kita ko, turi panašumų su Libija.

Komentaras T3a. Dėl keleto šio liudijimo netikslumų kai kurie tyrinėtojai (jau nuo Antikos laikų, žr. T3b) abejoja Skilako kelionės realumu, nors rimto pagrindo tam nėra. Pagrindinės šio liudijimo keliamos problemos ir netikslumai – tai neaiški tiksli pradinio kelionės taško lokacija, neįprastai ilga kelionės trukmė ir neteisingai nurodyta Indo tekėjimo kryptis. Be to, argumentuojant prieš Skilako kelionės realumą, kartais teigiama, kad ekspedicija neturėjo jokių pasekmių Persijos užsienio politikai, tad neva Darėjas nebūtų jos užsakinėjęs. Į visus paminėtus punktus galima atsakyti.

Manoma, kad Herodoto minimas Kaspatiro polis sutampa su Hekatajo ir Stepono Bizantiečio minimu Kaspapiru (*s.v.* κασπάπυρος). Pastarasis teigia, kad šis polis yra Gandharoje (dab. Afganistano šiaurės rytai ir Pakistano šiaurės vakarai) ir vadina jį „skitų iškyšuliu“ (Σκυθῶν ἀκτὴ). Kadangi Gandharos regionas yra gerokai nutolęs nuo Skitijos, Felixas Jacoby, sekdamas Paolo Daffinà, Σκυθῶν ἀκτὴ rekonstruoja kaip Σκυθῶν δὲ ἀντίη („[esantis] priešais skitus“)¹⁴. Herodotas Gandharą ir Paktiją traktavo kaip du atskirus regionus, nors jų teritorija, panašu, persidengė. Kserkso armijos aprašyme Herodotas mini, kad gandharijai buvo apsirengę taip pat, kaip baktrai (7.66). Jis taip pat mini indus, gyvenančius šiauriau nei kiti – „Paktijo krašto ir svarbiausio jų polio Kaspatiro“ kaimynystėje. Jis prideda, kad šių indų gyvenimo būdas panašus į baktrų (3.102). Tokiu atveju Paktiją galėtume lokalizuoti tarp Baktrijos ir Indo slėnio, kažkur šiandieniniame

¹⁴ Philip Kaplan, *op. cit.*, kom. T3a.

Afganistane¹⁵. Ir šiais laikais Afganistane gyvenančių puštūnų etnonimas galimai susijęs su Paktijos pavadinimu, o Kaspatiro (ar Kaspapiro) pavadinimas gali sutapti ar bent etimologiškai sietis su sanskrito literatūroje figūruojančia *Kaśyapapura*, mitinio išminčiaus Kašijapos gyvenvietė, nuo kurios savo pavadinimą gavo ir Kašmiras¹⁶. Būta bandymų Kaspatirą sieti ir su sanskrito *Puruṣapura* (dab. Pešavaras prie Kabulo upės), ar kitais Afganistano miestais aplink Kabulą¹⁷. Kita vertus, aprašinėdamas tautų duokles Darėjui, Herodotas Paktijos kraštą mini prie Armėnijos (3.93), kas geografiškai atrodo nenuoseklu. Galbūt šioje vietoje omenyje turimas Trakijos polis Paktijė (Πακτύη). Persijos rūmų inskripcijose Paktija neaptinkama¹⁸. Tad neabejotinos Kaspatiro lokacijos nustatyti negalime.

Kaspatiro lokalizacija prie Kabulo upės paaiškintų, kodėl Skilakas, pasak Herodoto, „plaukė upe link rytų“, nors pats Indas teka į pietvakarius. Tokiu atveju galėtume teigti, kad omenyje turima pirmosios atkarpos kryptis, iki kol Kabulo upė įsilieja į Indą¹⁹. Kita vertus, kadangi Indija buvo rytinis graikams žinomo pasaulio pakraštys, o upės graikų pasaulėvaizdyje įprastai įsilieja į žemę juosiantį Okeaną, logiška buvo manyti, kad ir Indas turėtų tekėti į rytus Okeano link²⁰. Nepaisant to, keletas tyrinėtojų įrodinėjo, kad Skilakas plaukė ne Indo, o Gangos upe²¹, tačiau ši teorija neįtikinama ir akademijoje *communis opinio* netapo.

Neįprastai ilga kelionės trukmė, nors ir neįprasta, nėra neįmanoma. Galbūt kilo vienokių ar kitokių trukdžių, dėl kurių kelionė kuriam laikui turėjo būti sustabdyta. Tai galėjo būti kad ir nepalanki musonų kryptis. Taip pat, nors Herodotas teigia, kad kariniai Darėjo veiksmai sekė tik po Skilako ekspedicijos, tikėtina, jog savų diplomatinų, žvalgybinių, o gal net ir karinių užduočių ar iššūkių turėjo ir Skilakas²². Pro nepažįstamas gentis keliauti turėjo būti nelengva, o kelią galimai reikėjo skintis jėga. Kai kurie

¹⁵ Michael Louis Allain, *The Periplus of Scylax of Karyanda*, Ph. D. Thesis, The Ohio State University, 1977, p. 55.

¹⁶ *Ibid.*, p. 55–56.

¹⁷ Philip Kaplan, *op. cit.*, kom. T3a.

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ *Ibid.*; Michael Louis Allain, *op. cit.*, p. 56.

²⁰ Klaus Karttunen, *op. cit.*, p. 42.

²¹ Dmitri Panchenko, „*Scylax circumnavigation of India and its interpretation in early Greek geography, ethnography and cosmography*“, in: *Hyperboreus*, St. Petersburg, 1998, t. 4, p. 211–242.

²² Philip Kaplan, *op. cit.*, kom. T3a.

tyrinėjai net yra linkę ekspediciją traktuoti kaip pirmąjį Indo slėnio paver-gimo etapą²³. Vis dėlto šių detalių nežinome ir galime tik spėlioti. Tikri būti galime tik dėl to, kad ši ekspedicija buvo susijusi su netrukus po jos seku-siu Indijos užkariavimu. Tai mums liudija ir pats Herodotas, ir deranti šių įvykių chronologija.

Herodotos teigia, kad Skilako kelionės metu buvo atrasta, jog Indija turi panašumų su Libija. Vieną jų jis ir pamini teigdamas, kad Indas yra „antra upė, kurioje gyvena krokodilai“. Herodotas neįvardija antra po ko, tačiau omenyje jis neabejotinai turi Nilą. Indijos ir Libijos ar Etiopijos maišymas yra įprastas reiškinys antikinėje istoriografijoje ir apskritai literatūroje. Pa-našumas visų pirma pastebimas gamtinių sąlygų srityje, tačiau taip pat ir egzotiškos faunos bei fantastinių žmonių rūšių kontekste. Šie kraštai, kaip karšto klimato žemės ir, dar svarbiau, kaip pietinis ir rytinis pasaulio pa-kraščiai, dalijosi daug bendrų vaizdinių. Pavyzdžiui, pigmėjai skirtingų autorių buvo lokalizuojami ir Indijoje, ir Etiopijoje (daugiau žr. F6, F7a-b kom.). Amžiumi vėliau už Skilaką gyvenęs Ktesijas rašo, kad Indijoje nely-ja, o žemė yra drėkinama upės (FGrH²⁴ F45§5). Be abejo, tai netiesa, galimai tai egiptietišku gamtos sąlygų perprojektavimas į Indiją.

T3b. Strabonas (I a. pr. Kr. – I a.) 2.3.4

μνησθεῖς δὲ τῶν περιπλεῦσαι λεγομένων τὴν Λιβύην, Ἡρόδοτον μὲν οἴεσθαι φησιν ὑπὸ Δαρείου πεμφθέντας τινὰς τελέσαι τὸν περίπλουν [...] ἀμάρτυρα δὲ ταῦτ' εἶναι φήσας.

Prisiminęs tuos, kurie, yra sakoma, apiplaukė Libiją, [Poseidonijas] teigia, kad Herodotas mano, jog Darėjo pasiųstieji sėkmingai užbaigė kelionę [...]. Tačiau jis sako, kad šiems dalykams įrodyti nėra liudijimų.

Komentaras T3b. Iš tiesų Poseidonijas omenyje turi finikiečių ekspedici-ją aplink Libiją (Hdt. 4.42–43), tačiau painioja ją su Skilako kelione, kurią užsakė Persijos karalius Darėjas (žr. T3a)²⁵. Finikiečius į ekspediciją siuntė Egipto karalius Nekas II.

²³ Klaus Karttunen, *op. cit.*, p. 47–48.

²⁴ Felix Jacoby, *Die Fragmente der griechischen Historiker* (toliau – FGrH), Berlin: Weid-mann, 1923–1958, t. 1–15.

²⁵ Philip Kaplan, *op. cit.*, kom. T3b.

T4. Pseudo-Skilako scholija, *Periplus* §1 (V a.)

Σκύλαξ ὁ Καρυανδεὺς ἀρχαιότατος μὲν ἐστὶν ἀνὴρ, τῶν δὲ πλείστων ἔτι μερῶν τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης καὶ τῆς ἔνδον Ἑρακλείων στηλῶν θαλάσσης παρὰ τῶν πολλῶν ἀγνοουμένων, περίπλουσιν τῆς οἰκουμένης ἀναγράψαι προείλετο. τὰ μὲν γὰρ τῆς ἐώιας Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδὼν δηλα τοῖς ἀνθρώποις πάντα κατέστησε, τὰ δὲ τῶν ἐσπερίων ἐθνῶν ἢ Ῥωμαίων ἀνδρεία πολέμῳ τούτων κρατήσασα. τῆς μὲν οὖν ἀκριβοῦς γνώσεως τῶν τόπων ἀπάντων διὰ τὰς εἰρημένας αἰτίας οὐκ ἴσχυσεν ἐφικέσθαι, μέρη δὲ πλεῖστα καλῶς καὶ ἀκολούθως περιέπλευσεν, ὥσπερ τὸν Ἴόνιον ἦτοι Ἀδρίαν κόλπον, καὶ προσέτι γε τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν Πελοπόννησον πᾶσαν μετὰ τῶν ἐνοικούντων ἐθνῶν, ἔτι μὴν ἕτερα μέρη τῆς θαλάσσης καὶ τῶν προσοικούντων αὐτῇ σαφῶς παραστήσας. δοκεῖ δὲ πως καὶ αὐτὸς τῆς ἀγνοίας τῶν πλείστων τόπων τὴν βραχυλογίαν ὥσπερ ἀπολογίαν τινὰ πεποιῆσθαι, δι' ὀλίγων σφόδρα χωρίων τὰ πλεῖστα τοὺς ἐντυγχάνοντας ἢ ἀναζητεῖν ἢ εἰδέναι βουλούμενος. τῆς δὲ ἀρχαιότητος τοῦ ἀνδρὸς ἐναργὲς γνῶρισμα τὸ μήτε Ἀλέξανδρον εἰδέναι τῶν Μακεδόνων βασιλέα μήτε (τινὰ) τῶν ὀλίγων ἔμπροσθεν ἐκείνου χρόνου, ὥστε οὐκ ἂν τις ἀμάρτοι θαύματος ἄξιον ἡγούμενος τὸν ἄνδρα τῶν πλείστων ἐφικέσθαι δυνηθέντα. Αἴλιος Δῖος ἐν τῷ *Περὶ Ἀλεξανδρείας* βιβλίῳ πρώτῳ φησὶν ὅτι Δαρεΐῳ προσεφώνησε Σκύλαξ τὸ φρόντισμα.

Skilakas Karijandietis yra ankstyviausias vyras, ėmęsis rašyti oikumenės periplą, kai daugumai žmonių didžioji mūsų oikumenės dalis ir jūra šiapus Heraklio stulpų dar buvo nepažįstama. Juk rytų kraštus žmonėms visiškai atskleidė Aleksandras Makedonietis, o vakarinių genčių [žemes] užkariavo romėnų narsa. Tikslių žinių apie visas vietas dėl minėtų priežasčių jis tikrai nebuvo pajėgus įgyti, bet daugumą dalių jis aprašė gerai ir teisingai, kaip kad Joniją arba Adrijos įlanką beigi Atiką ir visą Peloponesą su ten gyvenančiomis tautomis. Dar, išties, ir kitas jūros dalis bei aplink gyvenančius [žmones] jis aiškiai aprašė. Jis pats, atrodo, dėl daugumos vietų nepažinimo pateikė glaustą aprašymą kaip tam tikrą pasiteisinimą – mat aptardamas tik keletą vietų jis nori, kad skaitytojai daugumą [vietų] tirtų ir sužinotų [patys]. Akivaizdus šio vyro senoviškumo ženklas yra tai, kad jis nežino nei Aleksandro, makedonų karaliaus, nei kokių nors [dalykų] iš truputį anksčiau laiko už aną karalių. Tad nesuklystų kas nors laikydamas vertu nuostabos vyrą, galėjusį gauti [žinių] apie daugelį [vietų]. Ailijas Dijietis *Apie Aleksandriją* pirmoje knygoje sako, kad Skilakas šį veiklą skyrė Darėjui.

Komentaras T4. Tai Pseudo-Skilako periplo (žr. T1 kom.) įvadas. Jį parašyti galėjo Marcianas iš Heraklėjos, kadangi nemaža dalis rankraščio, kuriam išliko ir Pseudo-Skilako periplas (*Parisinus suppl.* gr. 443), atrodo, buvo suformuota Marciano. Kalbos stilius ir leksika taip pat sufleruoja apie Marciano autorystę²⁶. Įvado autorius pabrėžia Skilako ankstyvumą ir senumą. Viena vertus, tai rodo, kad jis neskyrė Skilako iš Karijandos ir Pseudo-Skilako²⁷ (plačiau žr. T1 kom.). Kita vertus, tai liudija ir apie Skilako iš Karijandos statusą antikinėje geografijoje – jis buvo matomas kaip periplo žanro pradininkas. Teiginys, kad Skilakas savo veikalą skyrė Darėjui galbūt liudija, kad Ailijas Dijietis pats skaitė originalų Skilako iš Karijandos periplą. Vis dėlto tai galėjo būti ir tiesiog loginė autoriaus išvada remiantis Herodoto liudijimu, kad Skilaką į ekspediciją pasiuntė Darėjas (žr. T3a).

T5. Avienas (IV a.), *Ora Maritima* 32

interrogasti si tenes, Maeotici / situs qui(s) esset aequoris. Sallustium / noram id dedisse, dicta et eius omnibus / praeiudicatae au(c) toritatis ducier / non abnuebam. ad eius igitur inclytam / descriptionem [...] multa rerum iunximus / ex plurimorum sumpta commentariis. / Hecataeus istic quippe erit Milesius / Hellanicusque Lesbius, Phileus quoque / Atheniensis (V), Caryandaeus Scylax, / Pausimachus (V) inde, prisca quem genuit Samos, / quin et Damastus nobili natus Sige, / Rhodoque Bacoris (V) ortus, Euctemon (V) quoque / popularis urbis Atticae, Siculus Cleon (V), / Herodotus ipse Thurius, tum qui decus / magnum loquendi est Atticus Thucydides.

Esi klausęs, jei pameni, kur yra Meotų jūra. Žinojau, kad Salustijus jau davė šį [atsakymą] ir neneigiau, kad jo žodžius visi laiko pripažinta nuomone. Todėl prie jo garsiojo aprašymo [...] mes pridėjome daug dalykų, paimtų iš daugybės [rašytojų] komentarų. [Tai yra:] Hekatajas Miletietis, Helanikas Lesbietis, taip pat Filėjas Atėnietis, Skilakas Karijandietis, tada Pausimachas, kurį senasis Samas pagimdė, dargi ir Damastas, gimęs iš kilniojo Sigėjaus, bei iš Rodo kilęs Bakoris, taip pat Euktemonas, Atikos miesto pilietis, Kleonas Sicilietis, patsai Herodotas Turijietis ir tada Tukididas Atikietis, kuris yra didi iškalbos puošmena.

²⁶ Aubrey Diller, *The Tradition of the Minor Greek Geographers*, Lancaster: American Philological Association, 1952, p. 45–46; Michael Louis Allain, *op. cit.*, p. 45; Philip Kaplan, *op. cit.*, kom. T4.

²⁷ Philip Kaplan, *op. cit.*, kom. T4.

Komentaras T5. Neaišku į kurį Skilaką Avienas (IV a. po Kr.) nurodo. Paties Avieno veikalo *Ora Maritima* maršrutas panašesnis į Pseudo-Skilako periplą (daugiau žr. F8 kom.).

T6. Marcianas (V a.), *Epitoma* 2

Γράφω δὲ ταῦτα πολλοῖς μὲν ἐντυχῶν περίπλοις [...] οἱ γὰρ δὴ δοκοῦντες ταῦτα μετὰ λόγων ἐξητακέναι Τιμοσθένης ὁ Ῥόδιός (V) ἐστίν, ἀρχικυβερνήτης τοῦ δευτέρου Πτολεμαίου γεγονώς, καὶ μετ' ἐκείνων Ἐρατοσθένης (V) [...], πρὸς δὲ τούτοις Πυθέας τε ὁ Μασσαλιώτης (V) καὶ Ἰσίδωρος ὁ Χαρακηνὸς καὶ Σώσανδρος ὁ κυβερνήτης, τὰ κατὰ τὴν Ἰνδικὴν γράψας, Σιμμέας τε (V) ὁ τῆς οἰκουμένης ἐνθεὶς τὸν περίπλουν· ἔτι μὴν Ἀπελλᾶς ὁ Κυρηναῖος (V) καὶ Εὐθυμένης ὁ Μασσαλιώτης (V) καὶ Φιλέας ὁ Ἀθηναῖος (V) καὶ Ἀνδροσθένης ὁ Θάσιος καὶ Κλέων ὁ Σικελιώτης (V), Εὐδοξός τε ὁ Ῥόδιος καὶ Ἄννων ὁ Καρχηδόνιος (V), οἱ μὲν μερῶν τινων, οἱ δὲ τῆς ἐντὸς πάσης θαλάττης, οἱ δὲ τῆς ἐκτὸς περίπλουν ἀναγράφαντες· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Σκύλαξ ὁ Καρυανδεὺς καὶ † Βωτθαῖος· οὗτοι δὲ ἑκάτεροι διὰ τῶν ἡμερησίων πλῶν, οὐ διὰ τῶν σταδίων τὰ διαστήματα τῆς θαλάσσης ἐδήλωσαν. καὶ ἕτεροι δὲ πλείους εἰσὶν, οὓς περιττὸν οἶμαι καταριθμεῖν.

Šitai rašau man į rankas pakliuvus daug periplų [...]; tarp atrodančių, kad tai ištyrinėjo kritiškai, yra Timostenas Rodietis, kuris buvo tapęs vyriausiuoju Ptolemajo II vairininku. Po jo dar ir Eratostenas [...], o prie jų Pitėjas Masalietis, Isidoras Charakietis, vairininkas Sosandras, rašęs apie Indiją, ir Simėjas, parengęs oikumenės periplą. Dar, žinoma, Apelas Kirėnietis, Eutimenas Masalietis, Filėjas Atėnietis, Androstenas Tasietis, Kleonas Sikulietis, Eudoksas Rodietis ir Anonas Karchedonietis. Vieni parašė tam tikrų [pasaulio] dalių, kiti visos vidinės jūros, o dar kiti išorinės jūros periplus. Be to, dar ir Skilakas iš Karijandos bei Botajas. Jie abu plaukimo atstumą nurodė dienomis, o ne stadijais. Yra ir daugybė kitų, kurių nematau būtinybės vardinti.

Komentaras T6. Marcianas iš Heraklėjos, sudaręs Augusto laikų geografo Menipo iš Pergamo periplo santrauką, parašė jai ir įžangą, kurioje, demonstruodamas savo erudiciją, mini žanrinius Menipo pirmtakus. Šis fragmentas yra dalis pirmtakų sąrašo. Į jį Marcianas siekė įtraukti patikimiausius geografus, kurie, jo paties žodžiais tariant, savo dalyką ištyrė

„kritiškai“ (λόγων). Didžioji dalis minimųjų yra ne „knyginiai“ geografoi, o į ekspedicijas leidęsi ir autopsijos metodą taikę keliautojai. Turbūt dėl to čia įtrauktas ir Skilakas iš Karijandos. Tai, kad čia minimas Skilakas yra būtent Skilakas iš Karijandos liudija ir paminėjimas, jog jis „plaukimo atstumą nurodė dienomis, o ne stadijais“. Tai įprasta ikiherodotinių geografų praktika. Pseudo-Skilakas atstumą žymi ir stadijais, ir dienomis – tai akivaizdus kompiliacinio teksto bruožas. Marcianas, ko gero, buvo skaitęs ir gal net turėjo originalų Skilako iš Karijandos perioplą²⁸. Apie šalia Skilako minimą Botą nieko nežinome.

F1 – žr. T3.

F2 – žr. T4.

F3. Atėnajas (II–III a.), 2.70a-c

κινάρα. ταύτην Σοφοκλῆς ἐν Κολχίσι κυνάραν καλεῖ, ἐν δὲ Φοίνικι «κύναρὸς ἄκανθα πάντα πληθύνει γύην». Ἑκαταῖος δ' ὁ Μιλήσιος ἐν Ἀσίας περιηγήσει [...] λέγει οὕτως· περὶ τὴν Ὑρκανίην θάλασσαν καλεομένην οὖρεα ὑψηλὰ καὶ δασέα ὕλησιν, ἐπὶ δὲ τοῖσιν οὖρεσιν ἄκανθα κυνάρα. καὶ ἐξῆς· Πάρθων πρὸς ἥλιον ἀνίσχοντα Χοράσμιοι οἰκοῦσι γῆν, ἔχοντες καὶ πεδία καὶ οὖρεα· ἐν δὲ τοῖσιν οὖρεσι δένδρεα ἐνὶ ἄγρια, ἄκανθα κυνάρα, ἰτέα, μυρική. καὶ περὶ τὸν Ἰνδὸν δέ φησι ποταμὸν γίνεσθαι τὴν κυνάραν. καὶ Σκύλαξ δὲ ἡ Πολέμων γράφει· εἶναι δὲ τὴν γῆν ὕδρηλὴν κρήνησι καὶ ὀχετοῖσιν· ἐν δὲ τοῖς οὖρεσι πέφυκε κυνάρα καὶ βοτάνη ἄλλη.

Artišokas (κινάρα). Jį *Kolchidietėse* Sofoklis vadina „artyšoku“ (κυνάρα), o *Foinike* sako: „visą lauką užima dygliuotas artyšokas“. Hekatajas Miletiesis *Azijos periegezėje* (1 F 291) [...] sako šitaip: aplink vadinamąją Hirkanijos jūrą [driekiasi] aukšti kalnai ir tankus miškas, o tuose kalnuose auga dygliuotas artišokas. O po to [sako], kad žemėje į rytus nuo partų gyvena chorasmijai – jiems priklauso ir lygumos, ir kalnai. O tuose kalnuose auga laukiniai medžiai, dygliuotas artišokas, gluosnis, eglūnas. [Hekatajas] sako, kad ir aplink Indo upę auga artišokai. O Skilakas arba Polemonas rašo: „žemė ten drėgna nuo upelių ir šaltinių. O kalnuose auga artišokai ir kiti augalai“.

²⁸ *Ibid.*, kom. T6.

F4. Aténajas (II–III a.), 2.70c-d

Καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς: «ἐντεῦθεν δὲ ὄρος παρέτεινε τοῦ ποταμοῦ τοῦ Ἰνδοῦ καὶ ἔνθεν καὶ ἔνθεν, ὑψηλόν τε καὶ δασὺ ἀγρίῃ ὕλῃ καὶ ἀκάνθῃ κυνάραι.» Δίδυμος δ' ὁ γραμματικὸς ἐξηγούμενος παρὰ τῷ Σοφοκλεῖ τὸ κύναρος ἀκανθα «μήποτε» φησὶν «τὴν κυνόσβατον λέγει διὰ τὸ ἀκανθῶδες καὶ τραχὺ εἶναι τὸ φυτόν· καὶ γὰρ ἡ Πυθία ξυλίνην κύνα αὐτὸ εἶπεν, καὶ ὁ Λοκρὸς χρησμὸν λαβὼν ἐκεῖ πόλιν οἰκίζειν ὅπου ἂν ὑπὸ ξυλίνης κυνὸς δηχθῇ, καταμυχθεὶς τὴν κνήμην ὑπὸ κυνοσβάτου ἔκτισε τὴν πόλιν». ἔστι δὲ ὁ κυνόσβατος μεταξὺ θάμνου καὶ δένδρου, ὥς φησι Θεόφραστος, καὶ τὸν καρπὸν ἔχει ἐρυθρόν, παραπλήσιον τῇ ῥοιᾷ· ἔχει δὲ καὶ τὸ φύλλον ἀγνῶδες.

O toliau jis rašo: „nuo ten abejose Indo upės pusėse driekiasi kalnai, aukšti ir tankiai apaugę laukiniais miškais bei dygliuotais artiškais“. Bet gramatikas Didimas, aiškindamas kas yra tie Sofoklio dygliuoti artiškai, sako: „galbūt jis šunrožė (kynóσβατος), dėl jos dyglumo ir šiurkštumo, laiko esant tuo augalu. Juk ir Pitija tą augalą vadina mediniu šunimi, mat Lokras gavo ištara įkurti polį ten, kur bus įkastas medinio šuns. Susižeidęs koją šunrožė, jis įkūrė polį“. Pasak Teofrasto, šunrožė yra tarp krūmo ir medžio bei veda į granatą panašų raudoną vaisių, bet turintį dygliuotus lapus.

Komentaras F3–4. Tai vienintelės išlikusios tiesioginės Skilako citatos, nors ir jos, kaip išduoda Aténajo abejonės dėl jų autoriaus, greičiausiai cituojamos iš antrinio šaltinio, o ne paties Skilako veikalo. Minimasis Polemonas turbūt yra II a. pr. Kr. graikų geografas iš Iliono (dar žinomas kaip Polemonas Periegetas)²⁹.

Neaišku, koks augalas vadinamas dygliuotu artišku. Kaplanas atmeta, kad tai galėtų būti dygusis (*cynara cardunculus*) arba daržovinis (*cynara scolymus*) artišokas. Tyrinėtojų sutariama, kad tai iš viso nėra artišokų genties augalas, kadangi ši rūšis dar ir šiais laikais pietų ar rytų Azijoje auginama retai³⁰. Be to, ji nuo senų laikų auga pietų Europoje (taip pat ir Graikijoje) ir Artimuosiuose Rytuose, tad graikai ją būtų nesunkiai atpažinę.

Teofrasto šunrožės (kynóσβατος) apibūdinimas sufleruoja, kad tai yra kažkoks erškėtinis augalas. Kai kurie tyrinėtojai mano, kad tai galėtų būti pažodžiui su graikišku pavadinimu sutampanti *rosa canina* (paprastasis

²⁹ *Ibid.*, F3.

³⁰ Klaus Karttunen, *op. cit.*, p. 66.

erškėtis)³¹. Kaplanas atmeta ir šią identifikaciją teigdamas, kad nėra pagrindo priimti Didimo pasiūlymą dygliuotą artišką tapatinti su κυνόςβατος³². LSJ κυνόςβατος tapatinamas su *rosa sempervirens* (*sub voce*).

Neaišku ir apie kuriuos kalnus kalba Skilakas. Galbūt tai *Kala-Chitta* kalnų grandinė, nors jei Skilakas iš tikrųjų neskyrė Kabulo ir Indo upių, jis omenyje galėjo turėti ir šiaurės rytų Afganistano kalnus prie Pešavaro³³.

F5. Aristotelis (335–322 pr. Kr.), *Politika* 1332b 12

Ἐπεὶ δὲ πᾶσα πολιτικὴ κοινωνία συνέστηκεν ἐξ ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων, τοῦτο δὴ σκεπτέον, εἰ ἑτέρους εἶναι δεῖ τοὺς ἀρχοντας καὶ τοὺς ἀρχομένους ἢ τοὺς αὐτοὺς διὰ βίου· δηλὸν γὰρ ὡς ἀκολουθεῖν δεήσει καὶ τὴν παιδείαν κατὰ τὴν διαίρεσιν ταύτην. εἰ μὲν τοίνυν εἶησαν τοσοῦτον διαφέροντες ἄτεροι τῶν ἄλλων ὅσον τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς ἥρωας ἡγούμεθα τῶν ἀνθρώπων διαφέρειν, εὐθὺς πρῶτον κατὰ τὸ σῶμα πολλὴν ἔχοντες ὑπερβολήν, εἶτα κατὰ τὴν ψυχὴν, ὥστε ἀναμφισβήτητον εἶναι καὶ φανερὰν τὴν ὑπεροχὴν τοῖς ἀρχομένοις τὴν τῶν ἀρχόντων, δηλὸν ὅτι βέλτιον αἰεὶ τοὺς αὐτοὺς τοὺς μὲν ἄρχειν τοὺς δ' ἄρχεσθαι καθάπαξ· (2) ἐπεὶ δὲ τοῦτ' οὐ ῥαῖδιον λαβεῖν οὐδ' ἔστιν ὥσπερ ἐν Ἰνδοῖς φησι Σκύλαξ εἶναι τοὺς βασιλέας τοσοῦτον διαφέροντας τῶν ἀρχομένων, φανερόν ὅτι διὰ πολλὰς αἰτίας ἀναγκαῖον πάντας ὁμοίως κοινωνεῖν τοῦ κατὰ μέρος ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι.

Kadangi kiekviena politinė bendruomenė yra sudaryta iš valdančiųjų ir valdomųjų, tai reikia apsvaistyti, ar valdantieji ir valdomieji turėtų keistis, ar likti tie patys [visa] gyvenimą. Juk akivaizdu, kad ir [žmonių] ugdymas (pauideia) turėtų sekti šia [valdančiųjų-valdomųjų] perskyra. Tad jei vieni būtų tiek pranašesni už kitus, kiek dievus ir herojus laikome pranašesniais už žmones, [t. y.] turėtų tokį didelį pranašumą visų pirma kūno, o po to sielos atžvilgiu, kad valdančiųjų pranašumas prieš valdomuosius būtų akivaizdus ir neginčijamas, tada būtų aišku, jog geriau vieniems valdyti, o kitiems būti valdomiems amžinai. Tačiau kadangi tai pasiekti nėra lengva ir niekur nėra taip, kaip, pasak Skilako, yra Indijoje, kur karaliai būtent taip

³¹ Suzanne Amigues, *Théophraste: Recherches sur les Plantes*, t. 2: *Livres III–IV*, Paris: Les Belles Lettres, 1989, p. 193.

³² Philip Kaplan, *op. cit.*, kom. F4.

³³ *Ibid.*

pranoksta valdomuosius, tai akivaizdu, kad dėl daugelio priežasčių būtina visiems valdyti ir būti valdomiems po lygiai.

Komentaras F5. Panašu, kad Aristotelis turėjo prieigą prie Skilako iš Karijandos veikalo. Skilako periplas prapuolė gana anksti, Aristotelis galbūt buvo paskutinis autorius, turėjęs prie jo prieigą³⁴ (nors yra užuominų, kad II a. po Kr. jis dar galėjo būti prieinamas, žr. F6 kom.).

Dažnai šiame fragmente tyrinėtojai išvelgia užuominą apie Indijos kastų sistemą, kurią aiškiau aprašys tik Aleksandrijos istorikai ir dar vėlesni autoriai³⁵, nors tvirtai teigti to negalime. Kita vertus, šis fragmentas liudija, kad Skilako veikale būta etnografinės informacijos, gal net herodotiskų ekskursų, kuriais vėliau, aprašinėdamas Indiją, galbūt rėmėsi ir pats Herodotas³⁶.

F6. Harpokratianas (II a.) s.v. ὑπὸ γῆν οἰκοῦντες

Ἀντιφῶν ἐν τῷ Περί ὁμονοίας. λέγοι ἄν τοὺς ὑπὸ Σκύλακος ἐν τῷ Περίπλῳ λεγομένους Τρωγλοδύτας καὶ τοὺς ὑπὸ Ἡσιόδου ἐν γ' Καταλόγῳ Κατουδαίους ὀνομαζομένους.

Antifontas veikale *Apie santarvę*. Galbūt jis omenyje turi Skilako *Periple* minimum trogloditus, Hesiodo *Katalogo* trečioje knygoje vadinamus požeminiais.

Komentaras F6. Tai vienas iš kelių liudijimų (su F7a, b), suformavusių Skilako, kaip pirmojo rašytojo apie rytinio pasaulio pakraščio stebuklus, įvaizdį³⁷. Šiai tradicijai priskirtini ir vėliau rašę Herodotas, Ktesijas iš Knido, Megastenas ir kt. Tokios fantastinės žmonių rūšys, kaip čia minimi trogloditai ar šešėliapėdžiai, vienaakiai ar ilgagalviai (žr. F7a, b), tapo Indijos, kaip rytinio pasaulio pakraščio, *topoi*. Dalis jų buvo priskiriami ir pietiniam graikų oikumenės pakraščiu – Etiopijai (žr. T3a kom.).

Nors toks pasaulio pakraščio apgyvendinimas fantastinėmis žmonių rūšimis atspindi įprastą graikų geografinės sąmonės tendenciją, tyrinėto-

³⁴ Michael Louis Allain, *op. cit.*, p. 62.

³⁵ Philip Kaplan, *op. cit.*, kom. F5.

³⁶ *Ibid.*

³⁷ *Ibid.*, F6.

jai bando identifikuoti galimus šių monstrų šaltinius. τρωγλοδύτης pažodžiui reiškia „tas, kuris įlenda į skylę ar urvą“. Ne itin dažnas žodis, tačiau įprastai vartotas tokiems gyvūnams kaip lapė, gyvatė ar krabas apibūdinti (LSJ s.v. τρωγλοδύτης). Čia minimi „trogloditai“, kaip spėjama, galėtų nurodyti į realias Afrikos gentis, gyvenusias urvuose Raudonosios jūros pakrantėje³⁸. Plinijus Vyresnysis trogloditus lokalizuoja būtent ten (NH 6.189). Pseudo-Hesiodo minimi „požeminiai“ (κατουδαίους), su kuriais čia yra siejami Skilako trogloditai, taip pat gyveno Afrikoje. Vis dėlto tikėtina kad ir Skilakas kalbėjo apie Indiją, tačiau į ją perprojektavo graikiškame pasaulyje vyravusias žinias apie keistus Afrikos gyventojus (žr. T3a kom.)³⁹. Galbūt trogloditai yra tie patys „požeminiai pigmėjai“, kuriuos mini Filostratas (žr. F7a kom.).

Manoma, kad minimas Antifontas yra V a. pr. Kr. antros pusės sofistas, minimas ir Ksenofonto *Atsiminimuose apie Sokratą* (1.6). Ar tai tas pats Antifontas, kaip ir Antifontas iš Ramno – neaišku. Kituose išlikusiuose Antifonto *Apie santarvę* fragmentuose Harpokrationas mini Skilako aprašytus (F7a, b) šešėliapėdžius (σκιάποδες) ir ilgagalvius (μακροκέφαλοι), tačiau juos priskiria ne Indijai, kaip Skilakas, o Libijai. Kaplanas spėja, kad Harpokrationas apie Skilaką ir jo periplą sužinojo ne iš Antifonto, o pats turėjo Skilako iš Karijandos veikalą ir juo naudodamasis interpretavo Antifontą⁴⁰. Jei tai tiesa, tai liudytų, kad II a. po Kr. Aleksandrijoje Skilako iš Karijandos periplas dar egzistavo ir buvo prieinamas.

F7a. Filostratas (II–III a.), *Vita Apollonii* 3.47

τοὺς δὲ Πυγμαίους οἰκεῖν μὲν ὑπογείους, κεῖσθαι δὲ ὑπὲρ τὸν Γάγγην, ζῶντας τρόπον ὃς πᾶσιν εἴρηται. Σκιάποδας δὲ ἀνθρώπους ἢ Μακροκεφάλους ἢ ὅποσα Σκύλακος ξυγγραφαὶ περὶ τούτων αἰδουσιν, οὔτε ἄλλοσέ ποι βιοτεύειν τῆς γῆς οὔτε μὴν ἐν Ἰνδοῖς.

[Indijos išminčius Jarchas sako], kad požeminiai pigmėjai yra aptinkami anapus Gangos ir gyvena taip, kaip visų teigiama. [Jis taip pat sako], kad šešėliapėdžiai ir ilgagalviai žmonės, ar kad ir kaip Skilako raštai juos apgiedojo, niekur žemėje, o juo labiau Indijoje, negyvena.

³⁸ *Ibid.*

³⁹ Klaus Karttunen, *op. cit.*, p. 67–68.

⁴⁰ Philip Kaplan, *op. cit.*, kom. F6.

Komentaras F7a. Rašydamas apie I a. po Kr. filosofo ir religinio veikėjo Apolonijo Tianiečio kelionę į Indiją, Filostratas pasinaudoja proga suabejoti legendomis apie Rytų stebuklus. Jis su pajuoka žvelgia į Skilako minimumus šešėliapėdžius ir ilgalalvius bei užtikrintai laiko juos pramanais. Kita vertus, Filostratas patvirtina požeminių pigmėjų egzistavimą, tačiau lokalizuoja juos anapus Gangos – teritorijoje, apie kurią Skilakas nieko žinoti negalėjo (nebent pritarsime Panchenko ir manysime, kad Skilakas keliavo ne Indo, o Gangos upe; daugiau žr. T3a kom.). Pigmėjų, kitaip nei šešėliapėdžių ir ilgalalvių, Skilakui Filostratas tiesiogiai nepriskiria, tačiau turint omenyje, kad jie minimi prieš pat nuorodą į Skilaką, tikėtina, jog ir šiuo atveju Filostrato šaltinis buvo Skilakas⁴¹.

Pigmėjai pažodžiui reiškia „kumštukai, kumščio dydžio [žmonės]“. Jie minimi jau archajinėje graikų poezijoje, pavyzdžiui, Homero *Iliadoje* (Il. 3.1–7) ar Pseudo-Hesiodo *Moterų kataloge* (Most, f. 98). Skilakas pirmasis juos priskyrė Indijai, nors kitų autorių darbuose jie dažnai buvo priskiriami ir Afrikai. I a. rašęs Plinijus Vyresnysis juos lokalizavo ir Etiopijoje (NH 6.188), ir Indijoje (NH 7.26–27). Po Skilako jie tapo ir konkrečiai Indijai būdingu *topos* – šiam kraštui juos priskyrė ir Ktesijas (FGrH F45 §23), ir Megastenas (FGrH F27a-b, F29) (pastarasis atkartoja homerinę pigmėjų kovos su gervėmis siužetą, tik perkelia jį į Indiją). Ar Skilako ir Ktesijo minimi pigmėjai yra tie patys Homero pigmėjai, sunku pasakyti. Gali būti, kad tai *interpretatio graeca* atvejis – mažaugių gentis pavadinta pačių graikų folklore rastu atitikmeniu⁴². Šiuolaikiniai tyrinėtojai bando atrasti realų šios genties atitikmenį. Atmetus visas dėl tolimos geografinės padėties neįtikinamas teorijas, verta paminėti Kumaro pasiūlymą pigmėjus tapatinti su ir šiais laikais Madhja Pradeše gyvenančia gondų tauta⁴³.

Šešėliapėdžiai taip pat pasitaiko ne vien Indijos kontekste. Skilako amžininkas Hekatajas rašo, kad šešėliapėdžiai gyvena Etiopijoje (FGrH F265). Ktesijas, sekdamas Skilaku, juos mini savo *Indikoje* (FGrH F51a-b). Ilgalalviai minimi *Moterų kataloge* (Most, f. 102), tačiau jų gyvenamas regionas nenurodomas. Apie galimus šešėliapėdžių ir ilgalalvių atitikmenis sanskrito mitologinėje tradicijoje žr. F7b kom.

⁴¹ Klaus Karttunen, *op. cit.*, p. 67.

⁴² Andrew Nichols, *Ctesias on India: Introduction, translation and commentary*, London: Bristol Classical Press, 2011, p. 109.

⁴³ Viney Kumar, „Social life in Ancient India as described in the Indika of Ktesias“, in: *Annals of the Bhandarkar Oriental Research Institute*, Pune, 1974, t. 55, nr. 1, p. 239.

F7b. Jonas Tzetzas (XII a.), *Chiliades* 7.629–630, 640

Καρυανδέως Σκύλακος ὑπάρχει τι βιβλίον / περὶ τὴν Ἰνδικὴν γράφον
 ἀνθρώπους πεφυκέναι, / οὕσπερ φασὶ Σκιάποδας, καὶ γε τοὺς
 Ὀτόλικνους· ὧν οἱ Σκιάποδες πλατεῖς ἔχουσιν ἄγαν πόδας, / καιρῶι τῆς
 μεσημβρίας δὲ πρὸς γῆν καταπεσόντες, / τοὺς πόδας ἀνατείναντες σκιὰν
 αὐτοῖς ποιοῦσι / μεγάλα δ' οἱ Ὀτόλικνοι τὰ ὅτα κεκτημένοι / ὁμοίως
 σκέπουσιν αὐτοὺς τρόπῳ τῶν σκιαδείων. / ὁ Σκύλαξ οὗτος γράφει δὲ
 καὶ ἔτερα μυρία / περὶ γε Μονοφθάλμων τε καὶ τῶν Ἐνοτικτόντων /
 καὶ ἑκτραπέλων ἄλλων δὲ μυρίων θεαμάτων. / ταῦτά φησι δ' ὥς ἀληθῆ
 μηδὲ τῶν ἐψευσμένων. / ἐγὼ τῇ ἀπειρίᾳ δὲ ταῦτα ψευδῆ νομίζω. / ὅτι δ'
 εἰσὶ τῶν ἀληθῶν, ἄλλοι φασὶ μυριοί / τοιαῦτα καὶ καινότερα θεάσασθαι
 ἐν βίῳ, / Κτησίας καὶ Ἰάμβουλος κτλ.

Yra tokia Skilako Karijandiečio knyga, kurioje rašoma, kad aplink Indijos žemę gyvena žmonės, kurie vadinami šešėliapėdžiais ir vėtykliaausiais. Iš jų šešėliapėdžiai turi stebinamai plačias pėdas, tad patį vidurdienį parkritę ant žemės ir iškėlę pėdas, jie pasidaro sau šešėlį. Tuo tarpu vėtykliaausiai, turėdami didžiules ausis, užsidengia jomis tarsi skėčiu. Šisai Skilakas rašo ir daugybę kitų dalykų apie vienaakius, vienagimdžius ir apie begales kitų keistų, stebinančių reginių. Šiuos dalykus jis tvirtina, tarsi jie būtų tikri, o ne išsigalvoti. Bet kadangi aš apie juos nieko nežinau, laikau juos prasi-manymais. Nors kad jie yra tikri, sako begalės kitų, teigiančių matę tokius dalykus gyvai – Ktesijas, Jambulas ir kiti.

Komentaras F7b. Vargu ar XII a. Jonas Tzetzas dar galėjo turėti Skilako periplą, kuris tuo metu jau senokai turėjo būti dingęs⁴⁴. Iš kur Bizantijos filologas ėmė šią informaciją, lieka neaišku. Filostras galėjo būti vienas iš jos šaltinių, bet tikrai ne vienintelis, kadangi Tzetzas pateikia tokios informacijos, kurios pas Filostratą nėra. Neaiški Tzetzo pateikiamos informacijos kilmė verčia abejoti jos patikimumu, nors jos klaidingumą įrodančių duomenų irgi neturime⁴⁵.

Tai vienintelis žodžio Ὀτόλικνοι ('vėtykliaausiai') paliudijimas⁴⁶ (LSJ *sub voce*), nors žmonės su didžiulėmis ausimis mini ir Ktesijas (FGrH F45 §50). Šešėliapėdžiai Skilakui priskiriami ir Filostrato (F7a). Vienaakius

⁴⁴ Klaus Karttunen, *op. cit.*, p. 67.

⁴⁵ Philip Kaplan, *op. cit.*, kom. F7b.

⁴⁶ *Ibid.*

(μονόφταλμοι) mini ir Herodotas, tačiau jais vadina šiaurės Europos tautą arimaspus (Hdt. 3.116). Po Skilako, Indijos vienaakius mini Megastenas (FGrH F27a) ir Deimachas (FGrH F5). Moteris, kurios gimdo tik vieną kartą gyvenime, mini ir Ktesijas (FGrH F45t, F52). Galbūt viena kartą gimdančios moterys buvo žmogiškos liūčių analogijos, mat liūtė, pasak Herodoto, „gimdo tik vieną kartą per visą savo gyvenimą, nes gimdydama išmeta su vaiku ir savo iščias“ (Hdt. 3.108)⁴⁷.

Šiais laikais tyrinėtojai minėtoms žmonių rūšims atitikmenų ieško arba tarp gyvūnų, arba pačių indų mitologinėje tradicijoje. Pirmasis būdas ydingas, kadangi šaltinyje jie aiškiai įvardijami kaip žmonės (ἄνθρωποι). Produktiviau ir įdomiau Skilako minimiems Indijos gyventojams atitikmenų ieškoti pačių indų mitologinėje-literatūrinėje tradicijoje, nors ir čia neabejotinų išvadų pasiekti neįmanoma. Šiuo atveju daroma prielaida, kad Skilakas tiesiog nesuprato, jog jo informantai kalba apie mitinę plotmę ir mitologines realijas priskyrė fizinei tikrovei. Pavyzdžiui, rakšasas⁴⁸ *Kabandha* indų epe *Ramajana* aprašomas kaip vienaakė plaukuota būtybė be galvos ir kaklo, su veidu ant pilvo⁴⁹. O ir šiais laikais Dardistano (šiaurės Pakistanas) folklore pasakojama apie vienaakius demonus⁵⁰. Natūraliai juos norisi sieti su Skilako minimais vienaakiais, tačiau anatomicinės rakšasų anomalijos tokios gausios, kad tai laisvai galėjo būti ir tiesiog atsitiktinis sutapimas. Be to, tolimame krašte gyvenantys vienaakiai žmonės (arimaspai) ir vienaakės būtybės (kiklopai) graikams buvo žinomos ir iš kitų kontekstų. Tad visiškai tikėtina, kad, kaip ir pigmėjų atveju, susidūręs su vietinių mitologiniais pasakojimais, Skilakas atpažino juose graikiškus mitologinius vaizdinius ir juos pritaikė šiems Indijos fenomenams įvardyti.

Sanskrito literatūroje randama ir daugiau paralelių. *Mahabharatoje* minimi vienapadžiai (*ekapadāḥ*). Pasak Ktesijo, šešėliapėdžiai būtent vieną pėdą ir teturi (FGrH F51a). Taip pat, nors ir kiek vėliau, VI a. po Kr. astrologiniame traktate (*Brihat-samhitoje*) yra minimi visiškai pažodžiui sutampantys vėtykliausiai (*śūrpakarnāḥ*), kurie lygiai kaip ir jų Skilako atitikmenys, gali prisidengti savo ausimis lyg apsiaustu⁵¹.

⁴⁷ *Ibid.*

⁴⁸ Rakšasai – demoniškų būtybių klasė hindų mitologijoje.

⁴⁹ Sheldon Pollock, „Rākṣasas and Others“, in: *Indologica Taurinensia*, Torino, 2015, t. 13, p. 266–268.

⁵⁰ Klaus Karttunen, *op. cit.*, p. 133.

⁵¹ *Ibid.*, p. 196.

Pats Indo slėnis buvo sanskrito kultūros periferijoje (sanskrito literatūrinė tradicija formavosi Indo ir Gangos tarpupyje), tačiau turint omenyje stipriai išreikštą Indijos kultūros orališkumą, folkloriniai siužetai ar jų elementai nesunkiai galėjo pasiekti ir tas žemes. Vis dėlto būtybėms su viena akimi, plačiomis pėdomis ar kitomis neįprastomis kūno savybėmis dažnu atveju nesunku rasti tipologinių pavyzdžių ir kitose kultūrose. Jos laikytinos tiesiog folklorinėmis universalijomis. Be to, anatominės šių žmonių savybės galėjo būti hiperbolizuotos ir atsižvelgiant į pasaulio pakraščio kontekstą.

F8. Avienas (IV a.), *Ora Maritima* 370

sed ad columnas quicquid interfunditur / und (a)e aestuantis stadia septem vix ait / Damastus esse; Caryandaeus Scylax / medium fluentum inter columnas adserit / tantum patere quantus aestus Bosp[h]oro est.

Bet kad ir kiek vilnijančių bangų plūsta tarp [Heraklio] stulpų, Damastas teigia, kad vargiai bus septyni stadijai [tarp jų]. Skilakas Karijandietis tvirtina, kad tarp stulpų driekiasi tokie [platūs] vandenys kaip Bosfore.

Komentaras F8. Avienas, ko gero, cituoja Pseudo-Skilako perioplą, tačiau ir jį, panašu, kompiliuoja su kažkokiu kitu šaltiniu, nes atstumą tarp Heraklio stulpų nurodo stadijomis, o ne dienomis, kaip tai (šiuo atveju) daro Pseudo-Skilakas (bent jau toje versijoje, kurią turime mes)⁵².

F9. Apolonijaus Rodiečio scholija (I a. pr. Kr. – II a.), 4.1215

Νεσταίους τε: τοὺς Νεσταίους Σκύλαξ φησὶν ἔθνος Ἰλλυρικόν· ἀπὸ τούτων παράπλους ἐστὶν εἰς τὸν κόλπον [...] καὶ Ἐρατοσθένης ἐν γ' Γεωγραφουμένων φησί· «μετὰ Ἰλλυριοὺς Νεσταῖοι, καθ' οὓς νῆσος Φάρος, Παρίων ἄποικος».

Ir nestajus: Skilakas sako, kad nestajai yra Ilyrijos tauta; nuo jų jūros kelias palei krantą veda į įlanką. [...] Ir Eratostenas sako *Žemės aprašymo* trečioje knygoje: „už ilyrų [gyvena] nestajai, o priešais juos [stūkso] Faro sala, pariečių kolonija“.

⁵² Philip Kaplan, *op. cit.*, kom. F8.

Komentaras F9. Omenyje turimas Pseudo-Skilakas. Nors mus pasiekusioje Pseudo-Skilako periplo versijoje nestajai su ilyrais tiesiogiai tapatinami nėra, tai galėjo būti tiesiog loginė scholiasto išvada, kadangi nestajus Pseudo-Skilakas mini tarp ilyrų ir manų, kurie apibūdinami kaip ilyrai. Kita vertus, Apolonijaus Rodiečio scholijos autorius galėjo naudoti kitą teksto variantą. Tai taip pat galėjo būti ir elementari atminties klaida⁵³.

F10. Apolonijo Rodiečio scholija (I a. pr. Kr. – II a.), 1.1177–1178a

Κιανίδος ἦθεα γαίης / ἀμφ' Ἀργανθώνειον ὄρος προχοάς τε Κίοιο. τοὺς μὲν εὐξείνως Μυσοὶ [...] δειδέχατ', ἐνναέται κείνης χθονός [...].

περιφραστικῶς τὴν Κίον. ἔστι δὲ πόλις Μυσίας ἀπὸ Κίου τοῦ ἀφηγησαμένου τῆς Μιλησίων ἀποικίας, ὡς ἱστορεῖ Ἀριστοτέλης ἐν Κιανῶν πολιτείαι. κατώικησαν δὲ αὐτὴν πρῶτον Μυσοί, ἔπειτα Κᾶρες, τρίτον Μιλήσιοι. καὶ ποταμὸς δὲ ἔστιν οὕτως ὀνομαζόμενος, τὴν πόλιν περιγέων, οὗ μνημονεύει Σκύλαξ ὁ Καρυανδεύς.

Tokiu dienos metu jie pasiekė kijiečių žemę, / Argantonėjo kalną ir Kijo žiotis. Svetingai / Juos, taikius ateivius, sutiko vietiniai misai, / Tos srities šeimininkai [...].⁵⁴

Netiesiogiai [kalba apie] Kiją. Tai Misijos polis, pavadintas pagal Kiją, vadovavusį miletiečių kolonijos steigimo ekspedicijai, kaip teigia Aristotelis *Kijaniečių santvarkoje*. Jį pirma apgyvendino misai, tada karai, treči miletiečiai. O upė yra taip pavadinta, nes teka aplink polį – tai mini Skilakas Karijandietis.

Komentaras F10. Tai taip pat yra nuoroda į Pseudo-Skilako perioplą. Apolonijo Rodiečio scholiastas tiksliai perteikia Pseudo-Skilako informaciją apie Kijo salą. Pseudo-Skilakas nemini, kad upė yra pavadinta pagal miestą, tačiau tai galėjo būti loginė scholiasto ekstrapoliacija⁵⁵.

⁵³ *Ibid.*, kom. F9.

⁵⁴ Vertė Audronė Kudulytė-Kairienė.

⁵⁵ *Ibid.*, kom. F10.

F11. Strabonas (I a. pr. Kr. – I a.), 12.4.8

ὅτι δ' ἦν κατοικία Μυσῶν ἢ Βιθυνία πρῶτον μαρτυρήσει Σκύλαξ ὁ Καρυανδεὺς φήσας περιουκεῖν τὴν Ἀσκανίαν λίμνην Φρύγας καὶ Μυσούς, ἔπειτα Διονύσιος ὁ τὰς Κτίσεις συγγράψας [...] ὃ τε Εὐφορίων [...] καὶ ὁ Αἰτωλὸς Ἀλέξανδρος [...] τὸ αὐτὸ ἐκμαρτυροῦσιν, οὐδαμοῦ τῆς Ἀσκανίας λίμνης εὐρισκομένης ἀλλ' ἐνταῦθα μόνον.

Kad Bitinija buvo misų gyvenvietė, pirmasis bus pasakęs Skilakas Karijandietis, teigęs, jog misai ir frigai gyvena aplink Askanijos ežerą. Tuo tarpu Dionisijas, parašęs *Gyvenvietes*, [...] ir Euforijonas [...] bei Aleksandaras Aitolas [...] tvirtina, kad Askanijos ežeras neaptinkamas niekur kitur, kaip tik ten.

F12. Strabonas (I a. pr. Kr. – I a.), 13.1.4

εὐθὺς γὰρ ἐπὶ τῶν κατὰ τὴν Προποντίδα τόπων ὁ μὲν Ὅμηρος ἀπὸ Αἰσῆπου τὴν ἀρχὴν ποιεῖται τῆς Τρωάδος· Εὐδοξος δὲ ἀπὸ Πριάπου καὶ Ἀρτάκης [...] συστέλλων ἐπ' ἑλάττον τοὺς ὅρους· Δαμάστης δ' ἔτι μᾶλλον συστέλλει, ἀπὸ Παρίου [...] Χάρων δ' ὁ Λαμψακηνὸς τριακοσίους ἄλλους ἀφαιρεῖ σταδίους, ἀπὸ Πρακτίου ἀρχόμενος [...] Σκύλαξ δὲ ὁ Καρυανδεὺς ἀπὸ Ἀβύδου ἄρχεται· ὁμοίως δὲ τὴν Αἰολίδα Ἐφορος μὲν λέγει ἀπὸ Ἀβύδου μέχρι Κύμης· ἄλλοι δ' ἄλλως.

Pavyzdžiui, kalbant apie vietas palei Propontidę, Homeras Troadės pradžia brėžia nuo Aisepo upės. Eudoksas – nuo Priapo ir Artakės [...], sumažindamas jos ribas. Damastas jas dar labiau sumažina, [Troadės pradžia vesdamas] nuo Parijo. [...] O Charonas Lampsakietis atima dar tris šimtus stadijų, nustatydamas jos pradžia nuo Praktijo. [...] Tuo tarpu Skilakas Karijandietis [Troadės pradžia brėžia] nuo Abido. Panašiai ir Eforas sako, kad Ajolidė drikiasi nuo Abido iki Kimės, nors kiti sako kitaip.

Komentaras F11–12. Panašu, kad čia Strabonas referuoja į Pseudo-Skilaką⁵⁶. Šiuo metu turimomis žiniomis Skilakas po Troadę nekeliavo ir jos neaprašė.

⁵⁶ *Ibid.*, kom. F11–12.

F13. Konstantinas VII Purpurinis (X a.), *De thematibus* 1.2

τὸ θέμα τὸ καλούμενον Ἀρμενιακὸν οὐ κύριον ἔχει τὸ ὄνομα, οὐδὲ ἀρχαία τις ἐστὶν ἢ τούτου προσηγορία [...] οὔτε γὰρ Στράβων τῆς τοιαύτης ὀνομασίας ἐμνήσθη [...] οὔτε Μένιππος ὁ τοὺς σταδιασμοὺς τῆς ὅλης κατοικουμένης ἀπογραψάμενος οὔτε μὴν Σκύλαξ ὁ Καρυανδηνός, οὔτε Πausanίας οὔτε ἄλλος τις τῶν ἱστορίας γεγραφότων.

Ši apskritis, vadinama Armėnija (Ἀρμενιακὸν), neturi pagrįsto vardo, o jos pavadinimas nėra kažin koks senovinis. [...] Juk nei Strabonas tokio pavadinimo neminėjo, [...] nei Menipas, apgyvendinto pasaulio išmatavimų surašinėtojas, nei Skilakas Karijandietis, nei Pausanijas, nei kas kitas iš tyrinėtojų.

Komentaras F13. Šioje ištraukoje Konstantinas VII Purpurinis įrodinėja, kad pavadinimas „Armėnija“, klasikinių autorių įprastai vartotas karalystei rytų Anatolijoje pavadinti, administraciniam teritorijos vienetui centrinėje šiaurės Anatolijoje pavadinti pradėtas vartoti visai neseniai. Iš tiesų ją VII a. įsteigė Bizantijos imperatorius Heraklėjas⁵⁷. Ar Konstantinas VII Purpurinis turi omenyje Skilako iš Karijandos, ar Pseudo-Skilako periplą – neaišku.

EVIDENCE AND FRAGMENTS BY SCYLAX OF KARYANDA (BNJ 709)

Summary

Toward the end of the sixth century BCE, Scylax, originally from Karyanda, a polis on the south-western coast of Anatolia, was commissioned by the Persian king Darius I to undertake an exploratory voyage along the Indus River. Attributed to Scylax, *Periplus* is believed to be the result of this (possibly reconnaissance) mission and constitutes the earliest known Greek source of information about India, understood at the time as the region surrounding the Indus Valley. This publication presents a selection of fragments either attributed to Scylax of Karyanda, a traveller of the late sixth century BCE, or referring in various ways to his life, writings, voyage, and his geographical account (*Periplus*). The fragments are presented in their original Ancient Greek alongside their Lithuanian translation. An introduction and commentary, drawing on the most relevant scholarship of both past and present centuries, accompany the texts. The introduction outlines

⁵⁷ *Ibid.*, kom. F13.

the known biographical details of Scylax of Karyanda. The commentary analyses the information provided in the fragments, their reliability, and authorship (some of them are attributed to the so-called Pseudo-Scylax or to other authors) and examines how the image of India is constructed within the text. In addition, it considers how this image reflects broader patterns in Greek ethnological thought and collective representations of India and other remote regions at the turn of the sixth–fifth centuries BCE. Finally, the reception and influence of Scylax in later geographical and ethnographic traditions are also discussed.

